

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 5 november 2009

Mål nr

T 367-08

KLAGANDE

H.K.

MOTPART

B.G.s dödsbo

Ombud: Advokat P.F.

SAKEN

Återgång av gåva eller dess värde

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDET

Göta hovrätts dom den 18 december 2007 i mål T 2829-06

DOMSLUT

Högsta domstolen upphäver hovrättens dom och förklarar att H.K. inte har försuttit den i 7 kap. 4 § andra stycket ärvdabalken föreskrivna tiden för att väcka talan.

Det ankommer på Skaraborgs tingsrätt att i samband med målet efter dess återupptagande pröva frågan om skyldighet för part att betala ersättning för motparts rättegångskostnad i hovrätten och i Högsta domstolen.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

H.K. har yrkat att Högsta domstolen ska förklara att hon inte har försuttit den föreskrivna fristen för väckande av talan enligt 7 kap. 4 § andra stycket ärvdabalken.

B.G.s dödsbo har bestritt ändring.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen.

DOMSKÄL

Målet i Högsta domstolen gäller frågan om H.K. har väckt talan mot B.G. inom den tid som anges i 7 kap. 4 § ärvdabalken. H.K. påstår att hennes far F.G. under sin livstid gav bort egendom till sin tidigare hustru B.G., att gåvan till syftet var att likställa med ett testamente och att gåvan kränker hennes laglott efter fadern. Enligt paragrafens andra stycke ska en

bröstarvinge som vill göra sin rätt gällande mot en gåvotagare väcka talan inom ett år från det bouppteckning efter arvlåtaren avslutades. Försitts denna tid, är rätt till talan förlorad.

Frågan om talan har väckts inom den tid som anges i 7 kap. 4 § ärvdabalken får anses höra till själva saken och kan avgöras genom särskild dom enligt 17 kap. 5 § rättegångsbalken (jfr NJA 1993 s. 594).

H.K. väckte talan om återbäring av gåvan eller om ersättning för dess värde den 5 september 2005. B.G. – och sedan hon avlidit dödsboet efter henne – har gjort gällande att H.K. då hade förlorat sin rätt till talan, eftersom bouppteckningen efter F.G. hade avslutats mer än ett år dessförinnan, vid sista förrättningsdagen den 11 juni 2004. Mot detta har H.K. invänt bl.a. att bouppteckningen inte upprättades i laga ordning och därför inte kan läggas till grund för en beräkning av tiden för att väcka talan.

Det framgår av utredningen i Högsta domstolen att Länsrätten i Vänersborg genom en lagakraftvunnen dom av den 28 april 2008 har upphävt registreringen av den aktuella bouppteckningen och lämnat över handlingarna i målet till Skatteverket för erforderlig handläggning. I domskälen anförs bl.a. att båda de gode männen fullgjorde sitt uppdrag på annan tid och plats än de utsatta förrättningstillfällena och att bouppteckningen således inte förrättades så som föreskrivs i 20 kap. ärvdabalken. Med anledning av domen har Skatteverket anmodat F.G.s dödsbo att lämna en ny bouppteckning.

Bedömningen av huruvida en talan vid allmän domstol har väckts i rätt tid avgörs av den domstolen inom ramen för ett tvistemål. En dom som har meddelats av en allmän förvaltningsdomstol (eller ett beslut av Skatteverket) beträffande registrering av bouppteckningen innebär inte i sig något rättsligt avgörande av frågan om bouppteckningen är avslutad i den mening som avses i 7 kap. 4 § ärvdabalken. Prövningen av tvistemålet kan ske på grundval av en mer fullständig bevisföring, och partsställningen kan vara en annan (jfr NJA 2003 s. 207); sålunda var i detta fall B.G.s dödsbo inte part vid länsrätten.

Samtidigt skulle det vara förenat med betydande praktiska olägenheter om en och samma bouppteckning ansågs vara avslutad i vissa sammanhang men inte i andra. Regeln om tid för att väcka talan bör företrädesvis ges en tolkning som gör det möjligt att med säkerhet bedöma när fristen löper ut (NJA 1980 s. 305). Om registrering av bouppteckningen vägrats, bör detta därför normalt tillmätas stor betydelse vid bedömningen av om bouppteckningen är avslutad enligt 7 kap. 4 § ärvdabalken. I en sådan situation måste ytterligare åtgärder vidtas för att bouppteckningen ska svara mot kraven i 20 kap. samma balk. Det är ägnat att skapa oklarheter och i yttersta fall rättsförluster, om en frist för att väcka talan – kopplad till bouppteckningens avslutande – skulle löpa parallellt med att sådana åtgärder vidtas eller då redan ha löpt ut. Det är svårt att förena en sådan tolkning med ordalydelsen i 7 kap. 4 § andra stycket ärvdabalken. I sammanhanget bör dock framhållas att det för tidsfristen avgörande förhållandet inte är registreringen som sådan, utan i stället tidpunkten då den godtagbara bouppteckningen avslutades.

Den omvända situationen, att bouppteckningen registrerats men bröstarvingen i tvistemålet hävdar att så inte bort ske, kan vara att bedöma något annorlunda. Framför allt i fall då bröstarvingen har betagits möjligheten att ta sin rätt tillvara vid bouppteckningen, kanske i något avseende som inte granskats vid registreringen, måste det finnas ett större utrymme för att i tvistemålet avvika från bedömningen i registreringsärendet. Det bör dock fordras beaktansvärda skäl också för ett sådant avsteg i det enskilda fallet, detta i syfte att undvika osäkerhet om fristens beräkning och kringboudningen i övrigt.

I detta mål är det alltså klarlagt att bouppteckningshandlingen från år 2004 inte kunde läggas till grund för registrering och att ytterligare förrättningsåtgärder krävdes. Det har inte kommit fram några skäl att, vid en beräkning av fristen för att väcka talan i 7 kap. 4 § ärvdabalken, trots detta anse bouppteckningen vara avslutad i juni 2004. Bestämmelsen synes visserligen bygga på tanken att bröstarvingarna senast vid bouppteckningen ska kunna bedöma om det förekommit några gåvor som är att likställa med testamente (NJA 1980 s. 305, jfr 20 kap. 5 § tredje stycket ärvdabalken), och det framgår av utredningen att H.K. har känt till gåvan i vart fall sedan förrättningen år 2004. B.G.s dödsbo har mot den bakgrunden hävdad att H.K. kunnat väcka talan om återgång av gåvan eller om ersättning inom ett år från förrättningen. Oavsett om hennes rätt har påverkats av att ingendera av de gode männen närvarade vid den utsatta förrättningen, får lagens ordalydelse och intresset av klarhet om fristens beräkning leda till slutsatsen att bouppteckningen inte avslutades genom 2004 års förrättning.

H.K. har således inte förlorat sin rätt till talan.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Gertrud Lennander, Kerstin Calissendorff, Per Virdesten, Gudmund Toijer (referent) och Stefan Lindskog
Föredragande revisionssekreterare: Cecilia Tallkvist